

Mlada Sodobnost

Ivana Zajc

Anja Štefan: Škratovske oči.

Ilustrirala Marjanca Jemec Božič.

Ljubljana: Mladinska knjiga (zbirka Velike slikanice), 2018.

Male pesmi – velike stvari. Tako bi lahko v enem stavku povzeli vrhunsko zbirko otroških pesmi *Škratovske oči*, novo knjigo neutrudne raziskovalke ljudskega slovstva, narave, pripovedovanja in poezije Anje Štefan. Knjiga je literarna mojstrovina, ki dokazuje, da poezija za otroke nikakor ni popreproščeno verzificiranje, ampak emancipirano področje ustvarjalnosti. Odlikujejo jo izčiščenost verzov, muzikaličnost, naravna govorica in preprostost jezika, prijeten, svetel humor ter premišljena idejna dimenzija. Pesmi so zgrajene z ritmom in rimami, ki ob branju ne izstopajo, saj zvenijo izjemno naravno in že kar ljudsko, nikakor papirnato. Vzorci, sekvence in drugi formalni vidiki verze sicer podpirajo, a v ospredje ves čas postavljajo njihovo vsebino. To bralcu omogoča, da se z liki in s hipnimi trenutki, ujetimi v verze, močno poveže.

Pisateljica Anja Štefan je slikanico tudi tokrat soustvarila z ilustratorko Marjanco Jemec Božič. Gre za odličen avtorski duet, ki se medsebojno dopolnjuje; ilustracije dodajo pesmim nove pomenske dimenzije in se odlično skladajo z vzdušjem v njih. Dinamične risbe v mešani tehniki učinkovito ujamejo mali svet radoživih bitij. V njih ne najdemo le škratovskih oči, ampak oči mnogih živalic in ljudi, ki odlično izrišejo značaje

različnih likov, njihove odnose, veselje, navihanost ali stiske. Na naslovnici je upodobljena pesem *Škratovske oči* – na ilustraciji imata škratica in škrat izrazito individualizirane obrazne poteze z mnogimi detajli; njuni podobi sta daleč od generičnih podob teh gozdnih bitij. Pesem o škratih je pravzaprav zgodba – vtis v dveh kiticah, ki prikaže sneg, iz katerega zaštrli prvi zvonček. Drobni gozdni škrat ga zagleda, utrga in nese k ljubljeni ženici. Drug drugega se zelo razveselita, kar opišejo odlični verzi: “Uf, kako se gledajo / škratovske oči – / da ne vemo, kdo se bolj / koga veseli.” To je vsa vsebina te preproste, a globoke pesmi, ki ganljivo spregovori o mali škratovski ljubezni.

Verzi Anje Štefan posegajo globoko v svet, o katerem pišejo, njena poezija se pred bralcem “zgodí”, predstavi mu drobno situacijo, zgodbico, občutek. Tako učinkovito ujame temeljna človeška občutja in življenje narave. Izriše se svet, kjer cveti pogum, kjer so bitja srečna, ker se imajo rada, ali pa nesrečna, ker so jih prevzeli napuh, lenobnost, prerekanje in negativna čustva. Poudarjena je srčnost malih bitij, mala mravljica si denimo kljub neznatnosti kroji svojo usodo v kar dveh pesmih, ko se z vztrajnostjo prebije na varno pred volkom in medvedom. Medveda z iskreno prošnjo prepriča, naj je ne poje, saj ima ta svet pač rada, v volkovem prebavnem traktu pa razsaja tako dolgo, dokler mrcina ne izdavi: “Mravljič več ne jem! / Dokler sem živ in še potem!” Mravljica je torej pred volkom rešila tudi prihodnje generacije drobnih živalic svoje vrste in na to je ponosna. Srečen konec ne pripade močnejšemu, arogantnejšemu, ampak drobnemu in vztrajnemu. Druge pesmi o živalih bralca največkrat popeljejo v miselni prostor veselja, družabnosti, uživanja svobode in narave. Ribe zlagajo neslišne rime, opice se zabavajo na starem mangovem drevesu ... sam direndaj in veselje.

To se nadaljuje tudi v delu knjige, ki je posvečen “človeškemu” svetu. V pesmi *Že od jutra si prepevam* beremo neposredno, prvoosebno izpoved, medtem ko so pesmi pred tem izpisane z določene distance, kot pogled “od zunaj”. Gre za srečno pesem nekoga, ki zaupa v prihodnost, nese ga v pravo smer: “Kamorkoli se obrnem – / svet je velik, svet je lep.” Nekdo je zrak navdihnil z dobro voljo in lirski subjekt jo diha, hodi z njo. Če bi napisala, da je izraz sreče v verzih prepričljiv, bi jim še vedno delala krivico. Gre za tako neposreden, svetel trenutek, ujet v pesem, da se zdi, kot bi obstajala že tisočletja. Verzi govorijo o občutkih v trenutku, gre torej za “čisto liriko”, brez diktata pripovednosti. Izpisati tako elementarno pesem, ki zveni, kot da je tu že od vedno, je po mojem ultimativna umetniška poteza.

V drugih pesmih s človeškimi subjekti se vrne pripovedovanje z distance, ki pomeni tudi nekoliko ironično distanciranje od njihovih miselnih

svetov. To so pesmi, ki problematizirajo določeno omejenost ljudi, a vselej s humorno naklonjenostjo. Spoznamo pijančka, ki se, ujet v začarani krog alkohola, neznansko smili samemu sebi, par, ki se prereka o tem, kam bi odpotoval, a na koncu ostane doma. Pesem *Črni mož* ta del knjige zaključí z izraziteje izpostavljenjo poanto. Črnega moža – lik se verjetno nanaša tudi na staro otroško igro z lovljenjem – nagovarjajo otroci. Očitajo mu, da od njih zahteva, da so tiho in da vsi prevzamejo njegova ozka prepričanja. Pa četudi bi se to zgodilo, nadaljujejo, črni mož še vedno ne bi bil vesel: “Raje sam naredi kaj, / da ne boš več črni mož.” Tako se konča otroška pesem, ki razkrije temeljno idejno dimenzijo serije pesmi o ljudeh – človek je za svojo bedo odgovoren tudi sam, zato naj si prizadeva zgraditi lastno srečo in zadovoljstvo, ne pa da deluje destruktivno v odnosu do sveta in sebe. Otroški svet in svet malih živalic je antipod zaprtemu, sovražnemu svetu, ki ga predstavlja črni mož. Pa vendar idejna plat knjige ni poenostavljena v diametralno nasprotje dobro-slabo, popreproščenemu, moralističnemu prikazovanju sveta v črno-belih barvah se izogne v velikem loku. Tudi pretežno negativni liki so predstavljeni s prizanesljivostjo in humorjem, namignejo, kako lahko bi bilo zanje, ko bi se soočili s sabo ter bi svet užili in občudovali. Opice, morski prašički, predrzni komarji in drugi pač znajo živeti; otroci se kotalijo po travi, škratje so malček nagajivi, nekonvencionalni, pa vendar svetli liki. Eden izmed njih recimo že dvajset let krade vse mogoče stvari, jih meče v vreče in si gradi trden grad, lirski subjekt pa načrtuje, kako ga bo ulovil. Tri ženičke, ki imajo rokavičke, so napravile tri lepe snežene možičke. Vanje so se zaljubile, a kaj, ko niso živi. Knjiga, polna živahnih, malih trenutkov, je praznik narave, izčiščenega jezika in iskrenosti. Svet z njo spoznavamo, kot da vse stvari vidimo prvič, in to je daleč najlepši način za spoznavanje sveta.